

**Prof.dr Nedžad Bašić, redovni profesor, naučni savjetnik Evropskog
defendologija centra Banja Luka**

MOŽE LI EVROPA ZAUSTAVITI TRAMPA

„Evropa se neće pokoriti "brutalnom svijetu" i umjesto toga može biti baza s koje se može obnoviti novi međunarodni poredak.“ (Mark Carney, kanadski premijer).

Danas brojni filozofi, ekonomisti, pravnici, sociolozi, defendolozi i antropolozi raznih provenijencija tragaju za odgovorom na pitanje kako današnji svijet može biti promjenjen u pravcu stvaranja srećnije budućnosti između slobode čovjeka i nove vizije čovječanstva, što bi vodilo, ako ništa drugo, barem u novu žudnju za boljim, slobodnijim i demokratskijim svijetom. Šta može nadahnuti Homo sapiensa da još jednom posegne za revolucionarnim promjenama u kojima bi se udaljio od svih svojih strahova i zabluda što ga još uvijek drži u okovima?

Varljivi bijeg u prošlost

Teško bi bilo pretpostaviti da bi inspiraciju za te revolucionarne promjene čovjek mogao naći u povratku u doba velikih ratova i razaranja kao mogućeg katalizatora progresivne transformacije čovječanstva, kao što to retorika i politika autoritarnog populizma pokušava danas nametnuti. Da li je moguće ponuditi čovječanstvu varljivi bijeg u prošlost iz tjeskoba i straha koje nose velike i mučne migracije stanovništva, siromaštvo, užarena klima, nasilja i neslobode, te nepoznanice koje nose nove tehnologije, što zagorčava život čovjeka na samom početku ovog milenijuma? Zahvaljujući strahu i zabludama čovjeka, svijet je danas više nego ikad do sada, razapet između dubokih nejednakosti i razlika između bogatih i siromašnih, osionih i pokornih, između religija i rasa, čovjeka i crkve, vladara i podanika, što vodi do uspostavljanja visoke kontrole nad samim čovjekom. Nepismenost, siromaštvo i pokornost sve više gura čovjeka na društvenu marginu i u duhovno siromaštvo i nemoć. U toj svojoj nemoći čovjek postaje sve skloniji da upada u zamke podvala autoritarnih vladara da se inspiracije i podsticaji za novi preobražaj čovječanstva nalaze u prošlosti u sjenci velikih ratova i stradanja čovjeka. Autoritarni svijet traži odbacivanje svih univerzalnih vrijednosti, morala i zakona, globalnog upravljanja i liberalne

demokracije. Traži da se sila, moć i nasilje nad čovjekom odredi kao krajnja destinacija nacionalne države. Svaka ideja univerzalnih razvojnih, moralnih ili pravnih standarda, proglašava se novim imperijalizmom, što po svojoj prirodi ugrožava tradicionalne, kulturne i vjerske vrijednosti nacije (čovjeka). Traži se ukidanje svih univerzalnih organizacija i zakona koji bi mogli ograničiti samostalnost nacije kao zatvorene homogene jezičke, kulturne, vjerske i historijske strukture u 21 stoljeću. U tom skućenom i zatvorenom prostoru autoritarni populistički nacionalizam prerasta u opsesiju za svoje sljedbenike i zahtijeva monopolizaciju svih segmenata u javnoj sferi, gdje nema mjesta za univerzalne ljudske vrijednosti. Opsjednut slikama katastrofe i fantazijama propasti demokratskog svijeta, podstaknut od strane ekstremno desničarskih influencera i društvenih medija, krajnji desni autoritarni populizam stvara društvo očaja, straha i izolacije, u kojem se stvara globalna percepcija individualnog i kolektivnog nasilja i pogroma. Čovjek na samom početku 21 stoljeća ulazi u mračni i uznemirujući politički i psihološki podzemni svijet apokaliptičnog desničarskog nacionalizma. U tom ambijentu kao mješavini suptilnih varki, rezigniranih emocija i nevidljivih zamki za neopreznog Homo sapiensa, revolucionarna promjena svijeta u izvedbi autoritarnih populističkih vladara je sasvim izvjesno neizvediva, što čovjeku izmiče iz vidokruga. Nikakvo retoričko pozerstvo ne može prikriti fatalnu slabost agresivne ideologije autoritarnog populizma i njegovog pristupa promjeni svijeta.

Novi svijet na vidiku

Materijalne promjene koje su na vidiku, nove tehnologije, vještačka inteligencija (AI), kompjuterski algoritmi, kvantno računarstvo, traže novi ključ tehnološkog razvoja, što traži nove ekonomske, socijalne i psihološke promjene u društvu, nove saveze, nove modele poticanja investicionih ulaganja, nove standarde i nove pokazatelje uspješnosti poslovanja korporacija u procesu stvaranja „**zajedničkih globalnih vrijednosti**“. Ove promjene same po sebi nužno traže novi model kreativne globalne proizvodnje i novu prirodu odnosa između države, društva i čovjeka, kao nove platforme za promjene svijeta u ovom milenijumu. Na ivici doticanja autoritarnog (zatvorenog) i demokratskog (otvorenog) svijeta, izrasta, još uvijek nevidljiv, „novi svijet“ koji traži **novi koncept komplementarnost između poslovnog razvojno-tehnološkog koncepta i sigurnosno-političkih i ideoloških zahtijeva**. Stvaranje te komplementarnosti između globalne razvojno-tehnološke paradigme i globalne sigurnosno-političke strukture uvodi čovjeka u taj „novi svijet“ u kojem se stvaraju nove intuicije i generišu nove strategije

kreativnog prestrojavanja odnosa između države, društva i čovjeka. Današnji svijet je mnogo više međusobno povezan. Zajednička naučno-tehnološka istraživanja i međunarodni lanci nabavke tehnologija prostiru se širom svijeta, stvarajući efikasnost velikih intenziteta što je bilo nepoznato ranije. Ovu međusobnu povezanost i efikasnost prate sistemski rizici globalnih klimatskih promjena, globalnih finansijskih kriza, globalnih pandemija, te rizici brojnih poremećaja u globalnim lancima nabavke, kao i rizici globalnih cyber opasnosti, što sve više čini geopolitičke podjele svijeta manje efektinim. Sve izraženiji network-sistem zajedničkih vrijednosti demokratskih država dobija određujuću ulogu u novom međunarodnom poretku. Svijet je promjenjen i više ne funkcioniše na geopolitičkim interesnim zonama već radije na tehnološkom nacionalizmu koji ima druge ciljeve i pravila igre. EU, Vel. Britanija, Kanada, Japan i Australija, kao network „zajedničkih vrijednosti“ imaju sigurnosne, tehnološke, ekonomske, socijalne i iskustvene demokratske kapacitete i standarde da stvore novu globalnu zajednicu komplementarnosti između interesa države, društva (čovjeka) i tržišta, sa velikom sposobnošću da atraktiviraju i druge demokratske zemlje da im se pridruže. Ove države se po mnogo čemu razlikuju od autoritarnih imperijalnih država. Imaju bolje obrazovano i više informirano stanovništvo koje može kreativno misliti i odlučivati na drugačiji i bolji način od drugih o istim stvarima i blagovremeno detektirati dolazeće probleme čovječanstva i ponuditi adekvatno rješenje. Imaju prostran teritorij sa bogatim mineralnim naslagama, sa velikim kapacitetima apsorpcije i inovativne migrantske populacije. Imaju najviši tehnološki, ekološki i demokratski indeks što ih čini najatraktivnijim dijelom čovječanstva. Imaju razvijene modele investicionog ulaganja, imaju globalne harmonizirane standarde što im omogućuje stvaranje kvalitetno nove komplementarnosti interesa države, društva i tržišta u širokim razmjerama. Francuska i Vel. Britanija imaju razvijenu nuklearnu balističku strukturu koja može poslužiti efektno u suočavanju eventualnih vojnih prijetnji. Uz to Njemačka, Švedska, Finska, Japan, Kanada i Australija blizu su da zakorače u svijet nuklearnih sila. Network model ove nove globalne zajednice kao novi sigurnosni, investicijski i razvojni projekt, ekskluzivno može da ponudi unutarnju reformu neoliberalnog kapitalizma i novi koncept javne politike i sigurnosti, kako bi se uspostavio model „progresivnog i odgovornog kapitalizma“ kao koncept kompatibilnosti interesa države, društva (čovjeka) i tržišta kroz „stvaranje zajedničkih vrijednosti“ i zajedničkog sigurnosnog sistema. Cilj koncepta „interesne komplementarnosti“ između države, društva i tržišta, je

stvaranje zajedničkih vrijednosti koje služe ne samo dioničarima, već svim zaposlenicima, kupcima, dobavljačima, lokalnim zajednicama i društvu u cjelini.

Svijet ulazi u još neistraženu zonu odnosa između države, društva i čovjeka. Današnje globalne okolnosti su prilično drugačije od onih s kojima su se suočavale prethodne generacije. Slom ruskog, američkog i izraelskog imperijalnog autoritarnog režima u Ukrajini, Iranu i Gazi, i raspad autoritarnog populizma u Mađarskoj, lekcije su koje će nove generacije dugo vremena istraživati.